

Подальша робота буде полягати у практичній апробації підібраних методів, а саме проведенні діагностики рівнів сформованості професійної культури серед студентів бакалаврату останніх років навчання за напрямом підготовки «Музичне мистецтво».

Література

1. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. Учебник для вузов / Н.В.Бордовская, А.А.Реан – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 304 с. (Серия «Учебник нового века»).
2. Никифоров Г. С. Самоконтроль человека / Г.С.Никифоров – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1989. – 192 с.
3. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособие: в 2-х том. – 2-е изд., перераб. и доп. / Е.И.Рогов. – Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. – М.: Гуманит. центр ВЛАДОС, 1999. – 480 с.
4. Сенин И. Г. Опросник терминальных ценностей. Руководство / И.Г.Сенин. – Ярославль: ФГИ “Содействие”, 1991. – 17 с.
5. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В.М.Шейко, Н.М.Кушнарченко. – 6-те вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2008. – 310 с.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2011

УДК 378.041-051:78]:159.923

Л. А. Бондаренко

КОМПЕТЕНТІСНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто й обґрунтовано компетентнісні основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки, окреслено завдання інструментально-виконавської підготовки відповідно до даного підходу.

Ключові слова: *готовність до професійного саморозвитку, компетентнісний підхід, компетентність, компетенції, інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музики.*

В статье рассматриваются и обосновываются компетентностные основы профессионального саморазвития будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки, определяются соответствующие задачи инструментально-исполнительской подготовки согласно данному подходу.

Ключевые слова: *готовность к профессиональному саморазвитию, компетентностный подход, компетентность, компетенции, инструментально-исполнительская подготовка будущего учителя музыки.*

Competence basis of professional self-development and the instrumental- performing training tasks is considered in the article regarding future music teacher.

Key words: *professional self-development, ability to professional self-development, the competence approach, competence, the instrumental- performing training of future music teacher.*

На зламі тисячоліть на розвиток педагогічної науки в Україні впливають процеси глобалізації в соціокультурній, економічній та політичній сферах. Інтеграція української освіти до європейського освітнього простору передбачає застосування нових стратегій та інноваційних технологій, спрямованих на підготовку

конкурентноспроможних фахівців, які відповідали б вимогам ринку праці. Останні передбачають таку підготовку вчителя, за якої він зобов'язаний не тільки оволодіти певним обсягом фахових знань, умінь і навичок, а й уміти свідомо та творчо застосовувати їх на практиці, мати відповідні особистісні та професійні

якості, швидко пристосовуватися до різноманітних змін, постійно самовдосконалюватися у власній професійній діяльності. Відтак одним із головних завдань у вищій школі є забезпечення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та професійного саморозвитку кожного громадянина України, а також задоволення потреби у навчанні фахівців впродовж життя в умовах динамічних змін, що відбуваються на ринку праці.

Музично-педагогічна освіта, як і освіта в цілому, відчуває нагальну потребу в концептуально нових підходах, які б забезпечували адекватний відгук на суспільний попит. До таких належить компетентісний підхід, який передбачає переорієнтування цілей освіти на практичне застосування суб'єктом навчально-виховного процесу набутих знань, умінь, навичок, досвіду діяльності. Освітнім результатом постає професійна компетентність, набуття якої також зумовлюється професійним саморозвитком майбутнього фахівця, зокрема, вчителя музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що теоретичні і практичні аспекти проблеми компетентісного підходу було досліджено в працях європейських і американських (Ж. Делора, Х. Мюнклера, Б. Оскарссона, Г. Халаджа, В. Хутмахера, С. Шо та ін.), російських та українських (Л. Алексєєвої, Н. Бібік, В. Бондар, О. Дубасенюк, І. Зимньої, О. Кононко, В. Краєвського, Н. Кузьміної, В. Лозової, А. Маркової, М. Михайліченка, Л. Мітіної, О. Овчарук, Л. Петровської, О. Пометун, О. Савченко, Т. Сорочан, Л. Сохань, О. Сухомлинської, Л. Хоружої, А. Хуторського, С. Шишова та ін.) вчених. У музично-педагогічній освіті проблема формування компетентності в професійній підготовці майбутніх вчителів музики розробляли такі вчені як Е. Валіт, Л. Масол, М. Михаськова, Н. Мурована, М. Найденко, О. Олексюк, Г. Падалка, І. Полубоярина, Є. Проворова, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, Н. Цюлюпа, Ши-Цзюнь-бо, В. Шульгіна, О. Щолокова та інші.

Проблема професійного саморозвитку займає важливе місце у наукових пошуках таких дослідників як Г. Балл, Л. Виготський, Н. Кічук, Є. Клімов, А. Макарова, Л. Мітіна, О. Пехота, С. Рубінштейн, С. Смирнова, Б. Федоришин, І. Харламов та ін. Зарубіжні вчені також зверта-

ються до розробки проблем самоактуалізації та саморозвитку (Р. Бернс, Д. Гілфорд, А. Маслоу, Дж. Мід, Р. Мей, Г. Олпорт, А. Осборн, К. Роджерс, та ін.). Особливості професійного саморозвитку майбутніх вчителів розглядаються в дисертаційних дослідженнях Г. Бистрюкової, М. Костенко, Т. Стрітьєвич, Т. Тихонової, П. Харченко, Р. Цокура.

Аналіз музично-педагогічних досліджень свідчить про актуальність проблем інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Цьому приділяли увагу О. Абдулліна, Л. Арчажникова, Ю. Бай, Н. Біла, Р. Верхолаз, Н. Кашкадамова, В. Крицький, І. Мостова, В. Муцмахер, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Ципін та інші.

Серед концептуальних підходів, обраних для нашого дослідження, є компетентісний підхід, тому *метою* даної статті є розкриття компетентісних основ професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Одним із основних напрямків удосконалення вищої освіти, в тому числі й мистецької, є створення умов для виховання майбутнього педагога, який би проявляв компетентність у своїй професійній діяльності, відповідав за свої вчинки, був мобільним та конкурентноспроможним у будь-якій ринковій ситуації, тобто мав відповідні особистісні та професійні якості. Тому підготовка майбутнього вчителя, зокрема, вчителя музики має спрямовуватися на створення такої системи умов, методів і форм, яка б забезпечила формування його готовності до професійного саморозвитку. Необхідність вибудованої у такий спосіб професійної підготовки визначається суспільно-економічними потребами, пошуком нових шляхів модернізації системи мистецької освіти.

Готовність до професійного саморозвитку у нашому дослідженні розглядається як особливий стан, який характеризується мобілізацією сутнісних складових особистості на основі актуалізованих внутрішніх та зовнішніх потреб, комплексу знань, умінь і навичок, організації діяльності, що забезпечує умови для постійного професійного зростання.

Науковці зазначають, що процес формування готовності до професійного саморозвитку буде ефективним тоді, коли студент сприйматиме себе суб'єктом навчально-пізнавальної та

професійної діяльності. Перехід майбутнього фахівця у позицію суб'єкта діяльності здійснюється завдяки реалізації компетентнісного підходу у його підготовці.

На думку дослідниці О. Іванової [3], такий підхід передбачає: спрямованість на рефлексивну оцінку студентом своїх можливостей, усвідомлення меж своєї компетентності; становлення особистісної позиції студента, формування ставлення до предмета власної діяльності через осмислення навчально-виховного процесу; синтез інтелектуальної, навичкової та емоційно-ціннісної складових освіти; поєднання в одне ціле відповідних умінь і знань у широких сферах діяльності і особистісних якостей, що забезпечують ефективне використання ЗУНів для досягнення мети; набуття різноманітного досвіду діяльності, здатність до продуктивної творчої діяльності у різних соціально-значущих ситуаціях. Автор вважає, що зміст освіти має ґрунтуватися на критеріях результативності (виражається у термінах компетентностей), а освітній результат «компетентність» має бути націлений на підготовку громадянина, здатного до активної соціальної адаптації, самостійного життєвого вибору та продовження професійної освіти, до самоосвіти та самовдосконалення.

Оскільки критерієм результативності професійної підготовки студента є компетентність та компетенції, важливим для нашої розвідки є з'ясування їхньої сутності. Незважаючи на спорідненість згаданих понять, існують істотні відмінності у їхньому тлумаченні. Так, тлумачний словник сучасної української мови [2, 445] «компетенцію» визначає як «добру обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи», а «компетентність» як «властивість за значенням компетентний». У словнику сучасної англійської мови А. Хорнбі [6, 116] пропонується таке розуміння даних слів: бути компетентним, спроможність; правомочність.

А. Хуторський [7] розмежовує поняття «компетенція» та «компетентність». Компетенція, вважає він, – це соціальна вимога, норма стосовно освітньої підготовки людини, вона є необхідною для продуктивної діяльності в певній сфері; це також сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, які відображають задані вимоги до освітньої підготовки випускників.

Компетентність вчений розглядає як опанування певної компетенції. Це характеристика самого суб'єкта, яка показує рівень оволодіння компетенціями та мінімальний досвід певної діяльності. Компетенції мають пропонуватися у навчанні для опанування, формування відповідних компетентностей.

Компетентності розглядаються як основний освітній результат, як інтегративні властивості, потрібні для продуктивної професійної діяльності. О. Олексюк [5] відзначає, що до ключових компетентностей студента вищого мистецького закладу належать універсальні для його соціальної адаптації та розвитку духовного потенціалу мистецькі компетентності. Мистецька компетентність майбутнього вчителя музики, на її думку, передбачає синтез, єдність: знань з історії, теорії, методики викладання музичного мистецтва, художньо-творчих умінь у галузі виконавства та досвіду практичної художньо-освітньої діяльності. Це дає змогу майбутньому фахівцю успішно здійснювати в змінних соціокультурних умовах професійні функції, самостійно розвивати і реалізовувати набутий у процесі навчання потенціал. У складі мистецької компетентності, вважає автор, є такі компетенції: здатність до вільного оперування мистецькими знаннями; уміння застосовувати наявні знання в контексті конкретного музичного твору; здатність до проведення художніх паралелей між стильовими напрямками і жанрами музики та інших видів мистецтва; відтворення об'єктивного змісту твору і вираження суб'єктивного ставлення до музики; дотримання стильових засад виконавства; артистичне втілення інтерпретаційного задуму в реальному звучанні; здатність обирати педагогічно доцільний репертуар; спроможність визначати навчально-виховний потенціал музичного твору, передбачати труднощі й способи подолання їх у роботі над ним з дітьми; уміння захоплювати школярів власним виконанням і словесним поясненням у процесі музично-просвітницької роботи. Не можна не погодитися із визначенням та структурою мистецької компетентності, запропонованої О. Олексюк.

Отже, важливу роль в оволодінні зазначеними вище компетенціями відіграє інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музики, яка передбачає опа-

нування гри на музичному інструменті. Це означає вільне використання інструменту в різноманітних видах діяльності. А саме: виконання музичних творів (інтерпретація твору та адекватний рівень розвитку виконавської техніки), педагогічний показ прийомів та виражальних засобів, акомпанування хору, дитячому ансамблю чи солісту, володіння навичками читання з аркуша та транспонування, вміння грати на слух, добір та демонстрування музичних прикладів для проведення уроку та здійснення форм позакласної навчально-виховної роботи; фортепіанні транскрипції творів симфонічної, оперної, хорової та вокальної музики, підбір акомпанементу до пісень шкільного репертуару тощо. Про виняткову роль виконавської майстерності у музично-педагогічній діяльності педагога свідчать праці О.Апраксіної [1], Н. Мозгальнової [4] та інш. Вчені акцентують увагу на тому, що безпосереднє, якісне виконання музичного твору вчителем наживо на уроці музики є найефективнішим засобом прилучення дітей та молоді до скарбниць світової культури, справляє незабутнє яскраве враження, спонукає до власної творчої діяльності. Отже, можна стверджувати, що успішність професійної діяльності майбутнього вчителя музики значною мірою залежить від рівня його інструментально-виконавської підготовки.

Інструментально-виконавська підготовка має велике значення і для процесу професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики як компетентного спеціаліста. Оскільки така підготовка є основою фахової підготовленості студента, то саме під час опанування необхідних знань, вмінь, навичок, досвіду творчої діяльності, формування відповідних особистісних якостей закладається базис подальшого професійного зростання, формується професійний ідеал, що спонукає та детермінує розвиток і саморозвиток особистості вчителя музики як професіонала. Впровадження компетентнісного підходу у музично-педагогічну освіту передбачає передусім результативне втілення в практику теоретичних навчальних здобутків студента. Процес інструментально-виконавської підготовки має забезпечити сприятливі умови для цього, оскільки має всі передумови, адже інструментально-виконавська діяльність студента в ідеалі узагальнює та закріплює навчальний матеріал, є перевіркою за-

своєності теоретичних знань, вмінь, навичок безпосередньо на практиці. Крім того, це стимул для зростання, бо позитивний результат збільшує зацікавленість у власному розвитку, формує та посилює мотивацію до саморозвитку, виховує ціннісне ставлення до творів мистецтва.

Компетентнісний підхід передбачає оптимізацію навчально-виховного процесу завдяки впровадженню спеціальних педагогічних умов, які забезпечують орієнтацію на активізацію самостійної діяльності, на особистісний та професійний розвиток і саморозвиток, творчу самореалізацію студентів. Організація таких умов ґрунтується на відповідних принципах. Ми погоджуємося з Н. Мозгальновою [4] у тому, що до базових принципів, які становлять основу реалізації даного підходу до підготовки майбутнього вчителя музики, належать такі: діагностичності (орієнтація на досягнення діагностованого результату); комплексності; міждисциплінарності, урахування як освітніх, так і зовнішніх факторів і впливів середовища; багатofункціонуваності (здатність до вирішення сукупності задач).

Застосування компетентнісного підходу в інструментально-виконавській підготовці, підкреслює Н. Мозгальова, потребує внесення істотних коректив в організацію зазначеної підготовки вчителя музики, надає їй діяльнісного практико-орієнтованого характеру, дає змогу поставити пріоритетними міждисциплінарно-інтегровані вимоги до результату навчального процесу та покласти в основу фахової підготовки стратегію її якості на користь можливостей працевлаштування. Згідно з цим підходом процес підготовки має певну мету. Це: розкриття суб'єктивного досвіду, становлення особистісної позиції та ставлення студента до предмета діяльності; розвиток його особистісних та професійних якостей; суб'єкт-суб'єктна взаємодія на основі рівноправного діалогу у спільній творчій діяльності, ціннісної взаємодії між творами музичного мистецтва та педагогом і студентом; практична реалізація його виконавського потенціалу; активізація та актуалізація механізмів саморозвитку в професійній сфері. Результативним підсумком інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики стає набуття ним відповідних інструментально-виконавських

компетенцій, які в свою чергу виступають чинником й одночасно результатом формування готовності до професійного саморозвитку у процесі інструментально-виконавської підготовки. Іншими словами, професійний саморозвиток не може відбуватися без певної фахової підготовки чи теоретико-практичної освітньої бази. Для формування готовності до професійного саморозвитку необхідним є певний рівень знань, умінь, досвіду практичної діяльності, розвитку відповідних якостей, сформованого ставлення до предмету діяльності та здатності застосовувати все це на практиці, тобто оволодіти компетенціями на потрібному рівні. Водночас успішне опанування компетенцій є мало ймовірним, якщо воно не супроводжується постійним самовдосконаленням, самонавчанням, саморозвитком.

Висновки. Впровадження компетентнісного підходу в інструментально-виконавську підготовку означає реалізацію таких завдань: розкриття суб'єктивного досвіду, становлення особистісної позиції та ставлення студента до предмета діяльності; розвиток його особистісних і професійних якостей; суб'єкт-суб'єктна взаємодія на основі рівноправного діалогу у спільній творчій діяльності, ціннісної взаємодії між творами музичного мистецтва та педагогом і студентом; практична реалізація його виконавського потенціалу; активізація та актуалізація механізмів саморозвитку в професійній сфері. Освітнім підсумком інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики стає набуття ним відповідних інструментально-виконавських компетенцій, які, в свою чергу, є чинником й одночасно результатом його професійного саморозвитку.

Подальше дослідження даної проблеми передбачає визначення та конкретизацію змісту інструментально-виконавських компетенцій.

Література

1. Апраксина О.А. Современные требования к учителю. Развитие музыкального слуха, певческого голоса, музыкально-творческих способностей учащихся / О.А. Апраксина. – М.: Музыка, 1982. – 156 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. голов. ред. В.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Иванова Е.О. Компетентностный подход в соотношении со знаниево-ориентированным и культурологическим. // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – 30 сентября. <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-23.htm>.
4. Мозгальова Н.Г. Теоретико-методичні засади інструментально-виконавської підготовки вчителя музики: Монографія / Н.Г. Мозгальова; за наук. ред. О.П. Щолокової. – ТОВ «Меркьюрі-Поділля»: Вінниця, 2011. – 488 с.
5. Олексюк О.М. Вступ до спеціальності: музичне мистецтво. Модуль 2: навч. посіб. / О.М. Олексюк, Г.Г. Кондратенко, О.Д. Ляшенко. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 132 с.
6. Хорнби А.С. Учебный словарь современного английского языка: Спец. изд. для СССР / А.С. Хорнби при участии К. Руз. – М.: Просвещение, 1984. – XII, 769 с.
7. Хуторской А. Д. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Д. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58 – 64.

Стаття надійшла до друку 17.11.2011